

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

משולחו גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

מדין ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

בגדר דין ירושת הבעל

יל"ע בגדר ירושת הבעל אי הוי משום הקורבה שע"י האישות, ככל דין ירושת קרובים שע"י משפחה, או דלמא דהוי דין של בעלות, ובקנין שקנאה כלול גם בעלות על הנכסים לענין הירושה, והוי כמו בעלות שיש לו על הפרת נדרים, ולא סגי בקורבה שע"י האישות, בשביל דין הירושה.

והנה להצד דהוי משום הקורבה, אף דכבר הזכרנו במק"א את דברי הרמב"ן דכתב (פנחס כז ט) "כי במשפטי הירושה כל מנחיל נוחל כי הקורבה שוה וכיון שאמר הכתוב שהבן יורש את אביו גם האב יורש את הבן", דלכא' לפ"י גם האשה היתה צריכה לירש את בעלה מסברא, דכיון דהירושה משום הקורבה, וקורבתם שוה, סברא היא דכל נוחל מנחיל, אמנם באמת יש מיעוט על אשה שאינה יורשת את בעלה, ואין זה רק שאין עליה ריבוי.

אמנם בדברי הרמ"ה (לקמן אות מב) מבואר דדין הירושה הוי דין של בעלות דכתב "אם מת הבעל בחיי אשתו, ואח"כ מתה אשתו אין הבעל יורש את אשתו כשהוא בקבר להנחיל לבניו מאשה אחרת דירושת הבעל מחמת אישות קאטיא וכיון דמת הבעל בחיי אשתו קנתה האשה עצמה לגמרי, ונתרוקנה לה הרשות בנכסיה, ופקעה לה לגמרי", דמשמע מהלשון "ונתרוקנה לה הרשות בנכסיה", דבחי הבעל, יש לו רשות ובעלות בנכסיה לענין ירושה, ולא הוי ככל יורש שאין לו כלום בנכסים עד שעת ירושה [מלבד כח ירושה].

ואמנם אם היה דין דגם האשה יורשת את בעלה, ודאי היה זה דין של ירושת קורבה, ולא דין של בעלות, אבל אחר הגז"ה דהאשה אינה יורשת את בעלה, שוב אפ"ל דהוי דין של בעלות. [נאפשר דזה גלי קרא בגז"ה כ שאשה לא יורשת בעלה, שאין זה דין משום הקורבה אלא משום בעלות].

עוד מצינו כן דהוי דין של בעלות, בדברי רש"י (קידושין ד, א) דכתב "והא לא דמיא, יציאת אירוסין ליציאת אמה, והיכי קאמרת דיציאת אירוסין אתי למעוטי, הא לאו דכוותה היא דאכתי לא נפקא מרשותיה דאב למעשה ידיה ולירושתה עד שתכנס לחופה". עוד אי' כן ברש"י (שם ה א) "[כסף] שאינו גומר, להוציאה מרשות אביה למעשה ידיה ולירושתה".

ולכאורה יל"ק, דהא מצינו דין ירושה אף אחר שיצאה מרשות אביה, וכגון בקטנה שנשאת ונתאלמנה, דאינה חוזרת לרשותו ולא מצי למוכרה, ואין לו מעשה ידיה, ולא מצי לקדשה, ואינו מפר נדריה ואעפ"כ יורשה, דמבואר דלירושת אב א"צ ברשותו ובעלותו, אלא סגי בקורבה, וא"כ מה הראיה שאירוסין לא מוציאת מרשות אב מהא דעדיין יורשה, דע"כ דהיא עדיין ברשותו ובעלותו, והא האב א"צ

מגלה על תחילתו, שיש לדרוש שהבעל הוא היורש את אשתו ולא להיפך (רשב"ם ד"ה לשאר). ואף על פי שאין זה משמעו ופשוטו של מקרא, כתבו הראשונים שעיקר הדבר מסורת הוא בידינו הלכה למשה מסיני שהבעל יורש את אשתו, ושדבר זה יש לו רמז מן התורה, אלא שאין בידינו מסורת על מקום הרמז, ולפיכך הרשות בידינו להיות גורעים ומוסיפים, כדי לדרוש את המקרא ולעמוד על מקום הרמז לדין המסור בידינו מן התורה (רמ"ה בבא בתרא שם אות לא).

לדעת ר' אלעזר בן שמוע, וכן אמר רב, ירושת הבעל אינה אלא מדרבנן, אבל מהתורה יורשי האשה יורשים אותה, כגון אביה או אחיה (כתובות פד א; בכורות נב ב; ירושלמי כתובות ט א, לפירוש קרבן העדה), וחכמים תיקנו שירשנה הבעל, והפקיעו את הירושה מירשי האשה, שכן יש כח ביד החכמים להפקיע ממון מבעליו, שהפקר בית דין הפקר הוא (לחם משנה ומרכבת המשנה ערכין ד כב; שו"ת חתם סופר אה"ע קכא; ברוך טעם סוגיא דקנין פירות דף פז). אף על פי שירושת הבעל אינה אלא מדרבנן, לדעת רב, בדברים מסויימים דינה כירושה של תורה, שחכמים עשו חיזוק לדבריהם בירושת הבעל. ולפיכך מודה רב באומר לאשתו "דין ודברים אין לי בנכסיך במותך", שאינו יכול להסתלק בכך מירושת אשתו, אף על פי שמן הדין היה שיועיל תנאו בירושה זו, שאינה אלא מדרבנן, לפי שעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה (כתובות פד א).

ד. טעם התקנה של ירושת הבעל לדעה שזהו מדרבנן, יש מהראשונים שכתבו שתיקנה תחת חיוב הבעל בקבורת אשתו (רמ"ה בבא בתרא ח אות א); ויש שכתבו שתקנת הירושה היא עיקר, ואת קבורתה תיקנו תחת ירושתה (רמב"ן כתובות פד א, נג א). להלכה נחלקו הגאונים והראשונים: יש פוסקים שירושת הבעל היא מהתורה (רב שרירא גאון בתשובות הגאונים הרכבי רב; רב האי גאון בתשובות הגאונים שערי צדק ד ד נג; ר"ף כתובות סד א; ראב"ד אישות יב ג, ונחלות ח; רמ"ך אישות שם; רשב"א בבא בתרא מט א, ושם קיב א, ובשו"ת הרשב"א ב רכא; רא"ש כתובות ה לה, ושם בבא בתרא ט טז, ושו"ת הרא"ש נה א; טור אה"ע צב; ר"ן בבא בתרא קיב א; תשב"ץ א קנ, ושם ב סו, קסב; שו"ת הרמ"א קיב; שו"ת מהרש"ם אה"ע קכה, בדעת רוב הפוסקים. ראה ש"ך חו"מ קג ס"ק ט.) ויש פוסקים שאין הבעל יורש את אשתו אלא מדרבנן (ראב"ן כתובות פד א; רמב"ם אישות יב ג, ונחלות א ת, ושו"ת הרמב"ם פאר הדור ה, ופירוש המשניות כתובות ט א; סמ"ג עשין מח; חינוך ת; מאירי כתובות פג ב, גיטין עז א), אלא שעשו בה חיזוק כשל תורה, בין לענין סילוק שאינו יכול לסלק עצמו מירושת אשתו, ובין לדינים אחרים (רמב"ם שם; מאירי כתובות פד א).

א. מקור העניין. הנה בפרשתנו (פר' פנחס) מופיע מצוות נחלות, וכתב החפץ חיים בספרו ספר המצוות הקצר, (מצוה עג) מצות עשה לדון דין נחלות. שנאמר (במדבר כז, ח): "איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו". ובן קודם לבת, וכל יוצאי יריכו קודמין לבת. בת וכל יוצאי יריכה, קודמין לאבי המת. ובכלל מצוה זו, שירש הבכור פי שנים בנחלה. והבעל יורש את אשתו, מדברי סופרים; (מין הח"ח נקט כן לשיטה אחת וכפי שיבואר להלן) והוא קודם לכל בירושתה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן:

ב. גדר הדין ירושת הבעל. האיש יורש את אשתו, ואין האשה יורשת את בעלה (משנה בבא בתרא קח א; רמב"ם אישות יב ג, ונחלות א ח; טוש"ע אבן העזר צ א). הבעל קודם לכל אדם בירושת אשתו (ראה משנה בבא בתרא קנח א; רש"י ערכין כה ב ד"ה שכן; רשב"ם בבא בתרא קיא ב ד"ה והאיש; רמב"ם שם ושם; שו"ע אה"ע נז א), ואפילו לבנה (ראה בבא בתרא קיג א, ורשב"ם ד"ה וירשה (הא), ותוס' ד"ה מתה ותוס' ישנים ורמ"ה שם אות לה; רמב"ם נחלות א יא; ראה שו"ע שם), שהואיל והבעל יורש את אשתו אף על פי שאינו קרוב לה כשאר קרוביה ממשפחתה, ממילא הוא קודם לכל הקרובים (רשב"ם בבא בתרא קיא ב ד"ה והאיש), לפי שאין ירושת הבעל מחמת קורבה, אלא מחמת "שאירות", שהוא ואשתו חשובים כבשר אחד, וכשם שהוא קודם לשאר קרובים, כך הוא קודם אף לבן, שאין לחלק בדבר (תוס' שם קיג א ד"ה מתה, ותוס' ישנים שם).

ג. מהתורה או מדרבנן. ירושת הבעל אינה מפורשת בתורה, ואף על פי כן סוברים הרבה תנאים שהבעל יורש את אשתו מן התורה, והם ר' עקיבא ור' ישמעאל (בבא קמא מב ב, וראה תוס' בבא בתרא קנח א ד"ה ובית (הא), ורשב"א ר"ן בבא בתרא קיב א; בכורות נב ב; כתובות פד א), וכן כתבו הראשונים בדעת כמה אמוראים (רשב"א בבא בתרא קיב א; שו"ת הרשב"א ב רכא). בגמרא למדו שירושת הבעל היא מהתורה מהכתוב: ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה (במדבר כז יא), "שארו" זו אשתו, מלמד שהבעל יורש את אשתו, יכול אף היא תירשנו, תלמוד לומר "וירש אותה", הוא יורש אותה, ואין היא יורשת אותו. ואף על פי שלשון הכתוב משמע שהאשה היא היורשת את הבעל, ולא שהבעל יורש את האשה, שהרי נאמר: ונתתם את נחלתו לשארו, אנו גורעים את ה"ו" מ"נחלתו" וה"ל" מ"לשארו", ומוסיפים ומצרפים אותו למילה אחת "לו", ודורשים כאילו נאמר: ונתתם באת נחלת שארו לו וירש אותה (רשב"ם בבא בתרא קיא ב ד"ה אלא, וריבנו גרשום שם), שסוף הפסוק "וירש אותה"

הגאון רבי צבי דרבקין שליט"א
ראש ישיבת גרודנא - באר יעקב

בגדר דין ירושת הבעל

בענין ירושת הבעל איכא פלוגתא דתנאי אי הוי מה"ת או רק מדרבנן. והנה מבואר בגמ' שאדם אינו יכול להסתלק מירושת אביו, ולומר שלא ירש את אביו, ולגבי ירושת הבעל יש ראשונים שכתבו (עי' תוס' ב"ב מ"ט ע"ב) שלא מהני סילוק מירושת הבעל אם הוי דאורייתא, ורק אם הוי דרבנן מהני סילוק מהירושה, ע"י שאומר אי אפשי בתקנת חכמים, אולם דעת הר"ן בכתובות בר"פ הכותב, דאפילו אי ירושת הבעל דאורייתא, מ"מ מהני סילוק בעודה ארוסה, ורק מירושת אביו א"א להסתלק, כיון שראוי ליורשו בכל שעה.

והנה דעת המגיד משנה בפ"א מהל' נחלות כשיטת הר"ן שאפשר להסתלק מירושת הבעל בעודה ארוסה, אפילו אם ירושת הבעל מה"ת, וביאר המגיד משנה בטעם הדבר "שכן מעשיו גרמו לו", וצ"ב מה הכונה מעשיו גרמו. וי"ל שכונתו שאין ירושת בעל משום קורבה ולא משום שארות, אלא זה דין של זכותי ממון שיש לבעל לירש את נכסי אשתו, וכמו שזוכה בנשואין בשאר זכותי הממון שלה (במעשי ידיה וכדומה), ה"ה שזוכה בירושתה, דהיינו זכות לקבל נכסיה לאחר מותה, וא"כ הסילוק הוא שלא יחולו הזכויות הללו.

ועיין ביד רמ"ה ב"ב קי"ד ב' שכל שמת הבעל בחיי אשתו אינו יורשה כשהוא בקבר להנחיל למשפחתו, דכיון שמת קנתה האשה עצמה לגמרי ונתרוקנה לה הרשות בנכסיה ופקעה לה ירושת הבעל לגמרי וכו'. ומבואר מדברי הרמ"ה כנ"ל שזה דין קנינים, ולא שייך לאחר מיתה קנינים אע"פ ששארות שייכת.

ועיין גם בריטב"א ב"ב קי"ד ב' דהא דאין הבעל יורש בקבר סברא הוא, דכיון דמית פקע קניניה מינה להנשא לאחרים ושירש אותה, ע"כ. וא"כ מה"ט גם כשמתה האשה ואח"כ הגיע לה ירושה תו לא שייך שהבעל ירשנה שהרי פקעו הקנינים ומה"ט אינו יורש בראוי.

ובזה יש לבאר הבעיא בגמ' ערכין כ"ה ב', בעי ר"ז מי מעמיד שדה אחוזה לאשה בעל או בן, בעל שכן יורשה או בן שכן יורש בראוי. ולכאורה הרי בעל קודם לבן, ומה אכפת לן במה שהבן יורש בראוי, אכן להנ"ל א"ש שכן בעל אמנם קודם לבן בירושתו, אבל זה דין קנינים ולכן לא יורש בראוי, אבל בן שיוורש בראוי הרי זה דין ירושה של קורבה, ושמה הוא עדיף.

ובזה גם א"ש מה שהקשה בקוב"ש ב"ב אות של"א להסוברים שיוורש מאוחר במקום מוקדם אין לו כלל דין יורש, היאך יורש הבן את הראוי של אמו שכן הבעל אינו יורש, והק' הקוב"ש דהרי אין להבן כלל שם יורש במקום בעל, ובשלמא בראוי של ירושה שהגיעו לה נכסים לאחר מיתה, שם י"ל שהטעם הוא משום שאין כבר לבעל דין יורש שפקע שארות, אבל בראוי דמלוה אכתי יש לבעל שם יורש, והיאך ירש הבן, ועי"ש מה שתי'.

אכן להנ"ל י"ל שלעולם יש להבן שם יורש שכן דין ירושת הבעל הוי מדיני קנינים ואין זה מבטל את השם יורש של הבן. ולכן אע"פ שיוורש מאוחר במקום מוקדם אין לו כלל דין יורש, מ"מ יורש הבן את הראוי של אמו שכן הבעל אינו יורש.

[בתוס' בב"ב הביאו דברי ריב"ם, שכתב בד' הגמ' שם, שלהכי פשיטא טפי בבעל שלא יורש כשהוא בקבר מאשר בן, שכן בבעל פקע שארות במיתתו. והק' התוס' שם על דעת הריב"ם דהרי מצינו בגמ' ביבמות ששארות נשארת גם אחרי מיתה. והק' הרש"ש על התוס', דהרי הגמ' ביבמות מיירי במיתת האשה, וזה שפיר יתכן שנשארת השארות גם לענין ירושה, אבל במיתת הבעל שהוא מתיר את האשה לשוק כגירושין שפיר י"ל דלא שייך שירשנה לאחר מיתת הבעל.

והמהרש"א ב"ב שם העיר שאם תוס' לא מחלקים בין מיתת האשה והבעל, היה להם להק' טפי, דא"כ למ"ל קרא למעט שאין הבעל יורש נכסים שהגיעו לאשה אחר מותה דהוי ראוי, ותפ"ל דבמיתתה פקע השארות, ואין סיבה כלל שיירשנה.

ויש ליישב קו' המהרש"א, דהרי זה פשיטא שגם אם פקע שארות במיתת האשה, מ"מ הרי בעל יורש את אשתו, וע"כ שבשעת המיתה עצמה שייך שירשנה גם אם בזה עצמו פקע השארות, וא"כ אילו לא היה המיעוט היה הבעל יורש את ה"דין יורש" של אשתו מיד במותה, שאכן דין משמוש לא שייך שתירש האשה בקבר להנחיל לבעלה כי לאחר שמתה כבר פקעה השארות, אבל בשעת מותה ירש הבעל את ה"דין יורש" שלה, ושוב ירש אח"כ את מורשיה, אלא שע"ז קאי המיעוט שאין הבעל יורש בראוי, ולכן אינו יורש את ה"דין יורש", דכיון שאי"ז בעלות על ממון, אי"ז אלא ראוי.

(שיעורי הגר"צ בבא בתרא)

ירושת הבעל

הגמרא ביש נוחלין מביאה מקור לדין שהבעל יורש את אשתו ממה שהקפידה תורה שכל ב'ת יורשת נחלה ממתות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאישה שלא תינשא לבעל משבט אחר כדי שלא תיסוב נחלה ממתה למטה. כי אם תמות האישה בעלה יירשנה ואם הוא משבט אחר הנחלה תעבור לשבט שלו מכוח שהוא יורש את אשתו. משמע מכאן שבעל יורש את אשתו.

וכך נפסק בשו"ע: 'הבעל קודם לכל אדם בירושת אשתו, ומאימתי יזכה בירושתה משתצא מרשות האב ואף על פי שעדיין לא נכנסה לחופה הואיל ונעשית ברשות בעלה, יורשנה'.

יש נפקא מינה בין ירושה רגילה של בן את אביו לבין ירושת בעל את אשתו. הגמרא מביאה: 'האומר מה שאירש מאבא מכור לך, מה שתעלה מצודתי מכור לך לא אמר כלום'. וכתב הרמב"ם: 'דבר שאין ברשותו של מקנה אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם. כיצד? מה שאירש מאבא מכור לך... לא קנה כלום. וכן כל כיוצא בזה'.

מחילה והסתלקות של בן מירושת אביו, אין לה תוקף מפני שבזמן ההסתלקות עדין אין יורש כלום בנכסי המוריש וזו הקנייה והסתלקות מדבר שעדיין לא בא לעולם.

מה שאין כן בירושת הבעל את אשתו שהיא נחלה הבאה לאדם ממקום אחר, אדם מתנה עליה שלא יירשנה וכתב רש"י 'נחלה הבאה ממקום אחר' שאינה ירושת אבותיו, אלא על ידי מעשיו תבוא לו, כגון נחלת אשתו הבאה לו על ידי נישואין שלו, דהואיל ומשום תקנתא דידיה תיקנו רבנן, והוא בא למחול עליה, מוחל'.

נפסק בשו"ע 'התנה הבעל שלא יתחייב באחד מהדברים שהוא חייב בהם או שהתנית האישה שלא יזכה הבעל באחד מהדברים שהוא זוכה בהם התנאי קיים חוץ משלשה דברים שאין התנאי מועיל בהם ואילו הם עונתה עיקר כתובתה וירושתה'. זה שאמרנו שאין תנאי מועיל להסתלק מירושתה הינו במתנה עימה אחר שנישאה או קודם שאירסה אבל במתנה עימה בעודה ארוסה מהני'.

המחילה וההסתלקות של הבעל מירושת אשתו יכולה לחול רק אם נעשתה בזמן המסוים שבין הקידושין לבין הנישואין. כי לפני הקידושין אין לבעל כל שייכות בנכסיה ואין למחילה ולהסתלקות על מה לחול מפני שזה דבר שלא בא לעולם ואילו לאחר הקידושין שאז זכותו בירושה היא מתקנת חז"ל שעשו לה חיזוק יותר משל דברי תורה שוב אינו יכול להתנות ולמחול מפני שהוא כמתנה על מה שכתוב בתורה ולכן, תנאי על הסתלקות מירושת אשתו יכול לתפוס רק אם נעשה בזמן שבין האירוסין לנישואין.

למדנו כאן לכאורה הבדל משמעותי בין ירושת הבעל את אשתו לבין שאר יורשים שבתורה. בכל הירושות אין יורש כלום עד שימות המוריש. זה נכון שיש ביניהם קרבה משפחתית שבבא היום תיצור זכות ממונית אבל בינתיים זה דבר שלא בא לעולם. מה שאין כן בירושת הבעל את אשתו שם הוא זוכה בירושתה מיד כשיצאה מבית אביו, אפילו עוד לפני שחלו דינים אחרים השייכים בין הבעל לאשתו. מפני שעצם היותו בעלה כבר מזכה אותה בירושתה.

בתוס' ביש נוחלין מצאנו הגדרה וטעם להבדל שיש בין ירושת הבעל את אשתו לירושת שאר קרובים. התוס' שם שואלים מניין לנו שהבעל קודם לרשת את אשתו לפני בנה, והרי בן יורש בראוי נכסי אימו ואילו בעל לא יורש בראוי. וכותבים התוס' 'יש לומר כיוון שהבעל אינו יורש מחמת קורבה אלא מחמת שאירות שהן חשובין כבשר אחד. אם כן כמו שהוא קודם לשאר קרובים כך הוא קודם לבן דמאי לי האי ומאי לי האי'.

הגה"צ רבי אליהו דסלר זצ"ל מבאר במכתב מאליהו במאמר על יעקב ויוסף, את גדר התורשה הרוחנית והגופנית שיש בין אב לבנו. 'כל אחד כשבא לעולם מזמנים לו חלק מיוחד בתכלית הבריאה בגילוי כבוד הש"ת בעולם ולצורך מילוי החלק הזה נותנים לו כל הכלים הדרושים לזה. בין בכוחות הנפש ובמדות ובכשרונות בין בנכסים בסביבה ובמקרים מכל המינים. ובאופן הגבוה עליהם יתבטא מילוי חלקו הרוחני בבריאה'.

ירושת הבעל

פורקי עול יט לתמוה, איך תיתכן ירושה אצל פורקי עול, ומדוע בעל יורש את אשתו אצלם, ולא שמענו שמי ערער בדבר. וכדלהלן.

ידוע, כי שיטת הרמב"ם שחופת נדה אינה חופה ואף מי שיעשה את כל סוגי החופה הכתובים ב"ב"ע ס' נ"ה לא יועיל לו, וראה בפת"ש שאף חולה אנוש רח"ל חופתו אינה חופה, ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל, משום שאינה ראויה לביאה, וחופה כזאת אינה חופה. [ידוע, כי יש המהדרי"ן לעשות חופה נוספת כאשר היא ראויה]. וחשש לדעת הרמב"ם בשו"ע ס' ק"א ע"ג.

צמירת טהרה וכיון שפורקי עול בחלק מהמקרים חופתם כנ"ל חופת איסור, משום שלא טהרו נשיהם וכוודאי לא טהרו כדיון, נמצא שחופתם חופת נדה ואינה חופה, נמצא, שהאשה מאורסת ולא נשואה ובעלה לא יורש ולא חייב במזונות ולא חייב להתאבל, ומדוע לא שמענו ולא ראינו שמענו ירושת הבעל כאשר אשתו היתה ונשארה אסורה באיסור נדה.

דעת מו"ר הגר"ח"פ זצוק"ל הנה כפי מה שמעתי מרבינו הגדול בשנים קדמוניות, יש להסתפק אם גדר חופה הוא מעשה קנין או שמה חופה היא ענין של מציאות, שכיון שהכניס הבעל את אשתו לביתו מציאות זו היא חופה, ונפק"מ בחקירה זו אם צריכים כוונת קנין, ונראה כי כזה פלוגי רבותינו ב"ב"ע ס' ל"ז לגבי קטנה שהתקדשה ע"י אביה, ונכנסה לחופה כאשר היא יתומה האם היא חופה, וזה תלוי בהנ"ל דאם אין צריך כוונת קנין חופתה חופה.

ירושת הבעל ומעתה, יש ליישב ולומר כי כל מה שפסק הרמב"ם חופה כזו היא משום שאין במציאות זו של יחוד חופה סוג של קנין משום שאינה ראויה לו, ואין כאן מציאות של איש ואשתו, אצל פורקי עול הרי זו מציאות של ראויה לו רח"ל, והוא נוהג בה מנהג רגיל של איש ואשתו, מסתבר דהוי קנין דאף אם אינה ראויה מ"מ הרי עשה את הדבר שאינו ראוי, וכוודאי הוי חופה. [יל"ד, בדיון כל דאמר רחמנא לא תעביד].

'בניו של אדם ממשיכים את עבודת ד' של האב, לכן מוצאים על פי רוב שהם מתדמים להוריהם בכישרונות ובמידות וכן במראהם החיצוני. כי מכל אלה מתקמים ניסיונות חלקם. וכן ירושת נכסי האב איננה מקרה בעלמא, אלא שכך גזרה חכמתו יתברך שמה שהותירו ההורים מהכלים שניתנו להם לצרכי עבודתם הרוחנית ישתמשו בהם הבנים כנדרש להם ולעבודתם'.

אם ביחס שבין אב ובן זמן להם חלק מיוחד בתכלית הבריאה גילוי כבוד השי"ת בעולם. על אחת כמה וכמה ואף ביתר עוז קיים הדבר ביחס שיש בין בעל לאשתו. לבית, למשפחה יש תפקיד חשוב בתכלית הבריאה בגילוי כבוד השי"ת בעולם.

אם ביחס שבין אב לבן, כאשר מת האב מנחילה התורה את ירושתו לבנו. על אחת כמה וכמה וביתר עוז ישנו הדבר בין בעל לאשתו. שהרי ירושת הבעל את אשתו היא מכוח קשר האישות שביניהם מכוח היותם בשר אחד, כאיש אחד בלב אחד במטרה ובתכלית לגלות כבוד השי"ת בעולם.

נלמד ונתבונן בתפקיד שיש לכל אחד מאתנו בתכלית הבריאה בגילוי כבוד השי"ת בעולם. נכיר את העוצמה ואת הכלים שאנו מקבלים לכן בבית מהאב ואי"ה בהמשך כשנזכה להקים בית בישראל שמתרתו להיות מקום להשראת השכינה מקום לגילוי כבוד השי"ת בעולם.

משולחן גבוה המשך

ברשות ובעלות כדי לירשה, וא"כ אפשר שהיה בזה יציאה מרשות אב, ומצי לירשה מחמת הקורבה.

עוד אי' ברש"י (שם יח ב) "כיון דנשאת] אין לאבי רשות בה, כדאשכחן לענין נדרים דאפקה קרא מרשותיה ונדר אלמנה וגרושה וגו' ולענין ירושה, וירש אותה מכאן שהבעל יורש את אשתו". ולכאן יש להבין, מה הראיה מהא דהבעל יורשה, שהיא יצאה מרשות הרב, והרי היציאה מרשות אב אינה סיבה שלא ירשנה, דאין רשות האב סיבת ירושתו.

אלא ע"כ מבואר מזה, דירושת בעל אי אפשר שתהיה מצד הקורבה, אלא בעינן בעלות לזה, וממילא אם היא עדיין ברשות ובעלות האב, לא שייך שיהיה בעלות לבעל, דזהו תרתי דסתרי, וע"כ שיצאה מרשות אב.

ובהכי ניהא דברי רש"י שם בדף ד ודף ה', דכוונתו לומר דהראיה דאירוסין אינם מוציאים מרשות אב, מהאב דהאב עדיין יורשה, היינו דהראיה מהא דהבעל עדיין אינו יורשה, דכיון דירושת בעל הוי דין בעלים, אי"כ אם הבעל היה יורשה, היה מוכח שהיא ברשות הבעל ולא ברשות האב, ומהא דהבעל אינו יורשה, מוכח שהיא אינה ברשות הבעל, וממילא מוכח מזה דאכתי לא יצאה מרשות אב, דמה דנישואין מוציאים מרשות אב היינו שרשות הבעל מוציאה מרשות אב. (שיעורי רבי גרשון ב"ב)

עקרי הענין המשך

ה. באשה ארוסה. אין הבעל יורש את אשתו עד שתיכנס לרשותו (רמב"ם נחלות א ט), אבל אשה ארוסה אין בעלה יורשה (כתובות נג א; ראה רמב"ם אישות יב א,ג, ושם כב א,ב; טוש"ע אה"ע נה ה), לפי שירושת הבעל נלמדת מהאמור: **לְשֹׁאֲרוֹ הַקָּרֵב** (במדבר כז יא), וארוסה אינה "שאר" (סנהדרין כח ב, ורש"י ד"ה בשארו, ורמ"ה שם), שלא באו עדיין לידי קירוב בשר (רש"י בבא מציעא יח א ד"ה ולא מטמא; רמ"ה שם); ולסוברים שירושת הבעל מדרבנן היא, לא תיקנוה חכמים בארוסה (רש"י כתובות נג א ד"ה אינו). אפילו כתב כתובה לארוסתו, אינו יורשה אף על פי שנתקברו להינשא עד כדי כך (ראה כתובות פט ב, ורש"י ד"ה מתה; רמב"ם אישות י יא; שו"ע אה"ע נה ו). נכנסה לחופה, שהיא כנשואה לכל דבר, אפילו מתה קודם שנבעלה, הבעל יורשה

ו. אשה הנשאה באיסור. הנושא אשה האסורה לו בלא תעשה, כגון אלמנה לכהן גדול, או גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, שנינו בתוספתא שהוא יורשה הואיל ויש לו בה קידושין (תוספתא יבמות (ליברמן) ב ג; תוס' יבמות פט ב ד"ה כיון בשם ר"י; תוס' הרא"ש שם; רמב"ם אישות כב ד, ונחלות א ה; טוש"ע אה"ע ז ג). אבל הנושא את אחת מן העריות שחייבים עליהן כרת או מיתת בית דין, אינה כאשתו לשום דבר, ואינו יורשה שהרי אין קידושין תופסים לו בה (תוספתא שם; מגיד משנה אישות שם). באשתו שזינתה תחתיו ונאסרה עליו, נחלקו הראשונים: יש סוברים שירשה, שעדיין בכלל "שאר" היא (אור זרוע בבא בתרא ח קב, בשם ראב"ה; שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג תקקט, בשמו); ויש שכתבו שלהלכה אף באשתו שזינתה אינו יורשה, כשם שאין לה תנאי כתובה (ראה שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס לבוב, תנ). **אשה מומרת.** אשה מומרת, אין הבעל יורשה, לסוברים שהמומר אין יורשיו מישראל יורשים אותו, ונכסיו הפקר הם (וראה, מחלוקת ראשונים בזה. רב נטרונאי גאון ורב עמרם גאון בספר בשר על גבי גחלים עמ' 63 64; תשובות הגאונים חמדה גנוזה נג, ושערי צדק ד ד מא), שכיון שהמירה אשתו אינה בכלל "שאר" (חמדה גנוזה ושערי צדק שם). ולסוברים שהיורשים של המומר יורשים אותו, אף הבעל יורש את אשתו המומרת (אור זרוע בבא בתרא ח קב, בשם ראב"ה; רמ"א אה"ע ז ג).

ז. אשתו לאחר מותו. הבעל שמת בחיי אשתו, אינו יורשה לאחר מותה כשהוא בקבר, כדי להנחיל את נכסיה ליורשיו (ראה משנה בבא בתרא קנח א; וראה שם קיד ב, לפירוש תוס' ור"י מיגש ועוד ראשונים שם; רמב"ם נחלות א יב; ראה טוש"ע אה"ע ז ו), ואינו כמו שאר יורשים שמצינו בהם "משמוש נחלה", דהיינו שירשים כשהם בקבר להנחיל את נכסי הירושה ליורשיהם. ולכן אם היו לו בנים מאשה אחרת אינם יורשים את אשת אביהם (שו"ת הרשב"א ב לא), והדברים אמורים אף לסוברים שירושת הבעל היא מן התורה (בבא בתרא קנט ב).

גדר ירושת הבעל בנכסי אשתו

מקור הדין

הבעל יורש את אשתו כמובא בגמ' בבא בתרא ק"ח ע"א לומדים זאת מהפסוק "ונתתם את נחלתו לשארו". הבעל קודם לכל אדם בירושת אשתו ואפילו לבנה דהואיל והבעל יורש את אשתו אעפ"י שאינו קרוב לה כשאר קרוביה ממשפחתה הוא קודם לכל הקרובים, וכ"כ הרשב"ם ב"ב דף קי"א ע"ב, וכ"כ בתוס' ב"ב דף קי"ג ע"א בד"ה מתה בחיי מורישה וז"ל "כיון שהבעל אינו יורש מחמת קרובה אלא מחמת שארות שהן חשובין כבשר אחד", וכן מבואר בריטב"א ב"ב דף קי"ב וכשם שהוא קודם בירושה משאר קרובים אף הוא קודם לבן.

הבעל יורש את אשתו הנשואה כל שנכנסה לחופה והיא ראויה לביאה אעפ"י שלא נבעלה, וכך נפסק באבן העזר סימן ל"א ס"א "כיון שהכניס האיש את ארוסתו לחופה אע"ג שלא נבעלה הרי היא כאשתו לכל דבר". כמו"כ אם נכנסה לרשות הבעל מרשות אביה אם קיבל אביה את קידושיה והלכה עם הבעל או עם שלוחיו אל ביתו אעפ"י שלא נכנסה לחופה הבעל יורשה כמובא באבן העזר סימן נ"ז, וכתב הב"ש (שם) מפני שבהכנסה לרשות הבעל משעה שהיא הולכת אליו או עם שלוחיו מחלה ירושתה לבעלה. (עי' רש"י בקידושין י"ח ע"ב שבנישואין יוצאת אשה מרשות אביה מהא דבעלה יורשהו לא אביה) (עי' חידושי ר' ראובן גרוזבסקי זצ"ל בסוף מסכת ב"ב וחידושי הגר"ט בריש מסכת כתובות). אין הבעל יורש את הארוסה כמש"כ רש"י בכתובות נ"ג ע"ב ד"ה אינו שלא תקנו ירושה לבעל עד שתכנס לחופה או תמסר לשלוחים, או משום שאינה בכלל שארו ומשו"כ גם אינו מטמא לה, אבל אם היתה דרה עמו בבית יורשה אעפ"י שלא נכנסה לחופה ולא ברכו ברכת נישואין, וכך מובא בשו"ת הרא"ש כלל נ"ז סימן א' (הובא בב"י סוף סימן נ"ז) על אלה שהיו מארסים נשים ונוהגים אח"כ להתייחד עמהם ולדור ביחד בלא חופה ובלא ברכה **שזה מנהג רע**, אבל כיון שדר עמה בבית הויה כאשתו לענין ירושה כמובא בכתובות מ"ח ע"ב כי היחוד ברשותו היא החופה וברכת חתנים אינה מעכבת. (עי' בס' ברכת אברהם מסכת כתובות (ארלנגר) דף מ"ח).

להלכה נחלקו הראשונים אם ירושת הבעל היא מהתורה או מדרבנן, לדעת הרי"ף כתובות ס"ד השגות הראב"ד פ"ב מהלכות אישות ה"ג והלכות נחלות פ"א ה"ח רשב"א ב"ב מ"ט ע"ב ושו"ת הרא"ש כלל נ"ה סימן א' שירושת הבעל מן התורה, אולם יש פוסקים שאין הבעל יורש אלא מדרבנן אלא שעשו בה חיזוק כשל תורה, עי' רמב"ם הלכות אישות פ"ב ה"ד והלכות נחלות פ"ו ה"ח המאירי בכתובות פ"ג ע"ב ובגיטין דף ע"ז ע"א.

בשו"ת חלקת יעקב (ברי"ש) חו"מ סימן כ"ה פסק בעל שהתחתן בנישואים אזרחיים לא כדת משה וישראל אינו יורש את אשתו כיון שאינה צריכה גט ממנו [כמובא בארוכה בשו"ת חלקת יעקב אבן העזר בקונטרס נישואין אזרחיים סימנים ס"ט-ע"ד] ואם ענין אשת איש החמור כך כש"כ לענין ירושת אשתו, ואף להמחמירים בנישואין אזרחיים להצריכה גט זהו רק משום חומרא דא"א אבל פשוט לדענין ירושה לא יקרא בעל וכיון שהאיש אינו חושש כלל לנישואין

כדת משה וישראל ונושא אשה רק בערכאות אינו יורשה כיון דעפ"י תוה"ק אינה אשתו ואינה צריכה גט ממנו.

גדר הירושה

חקרו האחרונים בדין ירושת הבעל את אשתו האם ירושת הבעל היא כשאר ירושות שיש לו שם יורש שהם ירושות מחמת קרובה ונתחדש דגם בעל הוא קרוב ויורש כמו שאר יורשים והוא מחמת שאירותו וכמשב"ל מש"כ התוס' ב"ב קי"ג ע"א דהבעל יורש מצד שארות ועדיף יותר מסתם קרוב שהן חשובין כבשר אחד, או שמא ירושת הבעל שונה לחלוטין דאין ירושתו מחמת קרובה כמו שאר יורשים אלא דירושת הבעל הוא מקניני וזכותי הבעל באשתו כמו שאר זכותי ממון שיש לבעל באשתו ולכן זוכה לירש את אשתו אחרי מיתה [וכבר האריך בזה בחידושי הגאון ר' שמואל רזובסקי זצ"ל על מסכת ב"ב סימן כ"ט].

ולכאורה מדברי הרמב"ם ב"ב דף קי"ב ורש"י ב"ב ק"פ ע"א ד"ה חיבין ורמב"ם פכ"ב מהלכות אישות ה"א וירושלמי כתובות פ"א ה"ב משמע שהוא בגדר מזכויות הבעל שחלו בשעת נישואין, וכ"כ בחידושי רבי חיים הלוי פ"ג מהלכות מכירה ה"ג וז"ל "ירושת הבעל הוא חלות דין בעצם האישות ובחלות האישות חייל ביה דין יורש, וראי' לזה ממה דאיתא בגיטין פ"ה ע"א דהמגרש אשתו חוץ מירושתה הוא שיוור בגירושין, והיינו משום דירושת אשתו הוא תליא בהאישות שביניהם ושיוור דין ירושתה הוי שיוור בגיורי האישות שביניהם". וכך משמע באבני מילואים סימן ע"ז סק"ה. ביד רמה בבא בתרא קי"ד ע"ב אות מ"א כתב בזה"ל "דירושת הבעל **מחמת אישות קאתיא** וכיון דמת הבעל בחיי אשתו קנתה האשה עצמה לגמרי ונתרוקנה לה הרשות בנכסיה ופקעה לה ירושת הבעל לגמרי".

האחרונים מביאים ראייה שלמ"ד ירושת בעל מדרבנן אין זה ירושה אמיתית מהגמ' כתובות פ"ד ע"א ובכורות נ"ב שלמ"ד ירושת בעל מדרבנן צריך להחזירה ביובל, ולכאורה אם עשו אותו ליורש היו צריכים לתת לזה דיני ירושה, ומבואר דאין זה בגדרי ירושה הרגיל, וכך לשון רגמ"ה בכורות דף נ"ב (עי' קובץ שיעורים כתובות דף פ"ד משכב"ז).

בשיעורי הגר"פ פרוסקין זצ"ל (מובא בקובץ חזון ישעיהו ח"א די"ג). כתב דהחקירה בירושת הבעל אם הוא דין בקנין הנישואין כמו דהנישואין קונה לענין אישות מזונות ופירות כן נעשה ע"י הנישואין ליורשה לאחר מיתתה ואין זה ירושה טבעית, או דירושת הבעל לא שייך כלל לקנין הנישואין אלא דע"י הקנין נעשית שארו ושאר זה נקרא קרבה לענין ירושה כמו כל הקרובים, יהיה נ"מ דאם נאמר דהנישואין עושה קנין ליורשה א"כ קודם הנישואין יכול להתנות שעושה נישואין לקנותה לאישות ולא ליורשה, וכ"ז אם נאמר דבדבר שבממון תנאו קיים והו"ל כמו שמתנה ע"י שאין לך שאר וכסות היינו שעושה נישואין כאלו בלי להתחייב במזונות וה"ה בירושה מאחר דבנישואין קונה לה ליורשה ובדבר שבממון תנאו קיים, אבל אם נאמר דהירושה מטעם קורבת שארו א"כ ודאי דלא שייך להתנות שעושה נישואין לבל ליורשה דהלא קנין הנישואין לא שייך כלל ליורשה אלא הוא מתנה בסתם שלא יהיה עליה דין ירושה וזהו ודאי דלאו תנאי ממון הוא וזה כמו בן שמתנה בחיי אביו שלא לירש את אביו דהלא עכ"פ קרוב הוא לדין ירושה ואין יכול להתנות לבל ירש והוה מתנה ע"מ שכתוב בתורה ותנאו בטל.

הנושאים הבאים

מטות- ידות בנדרים, ככל היוצא מפיו יעשה (ג, ל), נדרים ג' ב. מסעי- ערי מקלט, ערי מקלט תהיינה לכם (לה יג).

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה בעריכה תמציתית וייחודית להשיג בהנחיות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נפתר, ראשונים, אחרונים, חסידות